

Nr 229.

Av herr **Lundberg**, om viss ändring av instruktionen för statens tobaksnämnd, m. m.

Kostnaderna för distributionen av varor till konsumenterna ha stegrats, och konsumentkooperationen har vid olika tillfällen framhållit, att en rationalisering av varudistributionen är absolut nödvändig ur handelskostnads-, personal- såväl som kundsynpunkt. Gamla skråmässiga förordningar och tankebanor måste i så fall brytas och borttagas. Branschtänkandet hindrar även ett rationellt utnyttjande av butikslokaler och personal och tvingar husmödrar och andra att förlora dyrbar tid på att stå i köer eller springa mellan olika butiker. Krångelsverige har väl alltid haft bred marginal inom handeln, och det är nu på tiden att man successivt söker att få bort detta kräftsår.

Självbetjäningsbutikerna och automatiseringen innebära ett stort framsteg ur rationaliseringssynpunkt. De äro kostnadsbesparande för såväl handeln som konsumenterna. Men skall självbetjäningsprincipen komma till sin fulla rätt, måste konsumentintressena få förtursrätt framför ovidkommande intressen. Andra lagutskottet underströk i sitt utlåtande nr 34/1951, i anslutning till förslaget om livsmedelsstadga m. m., rationaliseringens betydelse och framhöll bl. a. att: "Under de senaste åren har på handelns och särskilt livsmedelshandelns område en mycket snabb utveckling ägt rum. Exempel härpå erbjuda självbetjäningsbutikerna och övergången till förpackade varor. Denna utveckling — som länder såväl producenten som konsumenten till godo — kan förväntas komma att fortgå i än snabbare takt, försåvitt icke myndigheterna genom föreskrifter av olika slag hämma utvecklingen. Sådan hämmande inverkan från myndigheternas sida måste såvitt möjligt undvikas. Rationaliseringen bör få fortgå. Särskilt angeläget är att försöka nedbringa de nuvarande distributionskostnaderna och undvika fördyrande branschuppdelning. För den enskilda konsumenten är det även i hög grad tillfredsställande, därest onödig uppdelning av varuslag å skilda butiker kan undvikas."

Tobakstillverkningen i vårt land är ett statsmonopol och bör väl så förbli. Tobakshandeln eller distribution av tobaksvaror till konsumenterna är däremot, som det högtidligt heter, i princip fri. I praktiken är detta icke överensstämmande med det verkliga sakförhållandet. Genom tobaksnämnden är tobakshandeln förbehållen tobakshandlarna, och gamla skrå- och branschintressen dominera densamma. Tobaksvarorna tillhandahållas av monopolet

i förpackningar, vilka förutsätta en billig distribution, och de äro lämpliga för försäljning i självbetjäningsbutiker och automater. Tobaksförbrukarna betala flera hundra miljoner kronor till staten i skatt. De som bruka tobaksvaror dominera i antal över dem som icke bruka desamma. Det förefaller då naturligt, att staten icke skulle behöva slå vakt om en kostsam branschuppdelning, som är förknippad med besvär och tidsförluster för konsumenterna. Tobaksvarorna äro visserligen så eftertraktade av förbrukarna, att dessa påta sig besvär och tidsförluster utan att alltför högljutt knota, men ur varu- och rationaliseringssynpunkt kan detta icke få vara bestämmande. Det är exempelvis icke rimligt, att en nybyggd självbetjäningsbutik nekas försäljning av tobaksvaror, därför att det inom en viss zon finns en tobakshandel, men detta är ändock förhållandet. Tobaksvarorna äro en servicevara, som en rationell handel icke kan lämna utanför.

I Kooperativa förbundets remissvar till tobakshandelsutredningen, avgivet innan snabbköpshandeln prövats, framhölls med rätta att "I den mån tillverkaren kunnat övertaga allt flera kvalificerade uppgifter från distributionsleden, främst grosshandeln, med reklam och konsumtionsorientering, men även väsentligt underlätta detaljisternas arbete genom tillämpning av standardisering av förpackningar och priser, samt därjämte genomföra en rationalisering av betalningsförhållandena, så att kreditgivningen praktiskt taget avskaffats, har därmed givetvis i hög grad gjorts lättare för andra branscher av detaljhandeln än den speciella tobakshandeln att föra tobaksvaror. Där dessa lämpligen kunnat ingå som utfyllnad i varusorteringens omsättning, ha de kunnat saluföras med lägre kostnader. Såsom de typiska standardiserade märkesvaror, vilka tobaksvarorna i stadigt ökad utsträckning blivit, ställa de mindre och mindre anspråk på branschkännedom hos dem, som syssla med deras distribution, och det måste därför betecknas som helt otidsenligt att uppställa speciella kvalifikationskrav för rätten att sälja tobaksvaror."

Tobaksnämnden har, efter vad det vill synas, följt regeln "att monopolbolaget skall anordna sin varudistribution på sådant sätt, att försäljningsställesnas antal anpassas med hänsyn till möjligheten för tobakshandlarna att uppnå en rimlig omsättning". Under arbetslöshetstider, då det är överflöd på arbetskraft, ansågs det av gammalt, att även fullt arbetsföra skulle sysselsättas med improduktiva arbeten. Anhängare av ett sådant system kunna alltid försvara, att tjänstemän och arbetsdugligt folk skola sysselsättas med att mäta upp exempelvis avstånd mellan en speceri- eller självbetjäningsbutik och en tobakshandel, för att sedan tobaksnämnden skall kunna utdöma en avståndsmässig millimeterrättvisa åt tobakshandlarmonopolet. Motiveringen för tobaksnämndernas arbete i detta avseende synes nu vara borta. Vi ha brist på arbetskraft för produktiva arbetsuppgifter, vi måste rationalisera handeln m. m., och i fulla sysselsättningens Sverige måste även tidsbesparande moment för konsumenterna beaktas. Branschuppdelningen har

även i många fall blivit ett självändamål, som staten icke kan fortsätta med att skydda genom skråmässiga förordningar.

Man kan givetvis säga, att det icke endast är inom tobakshandeln vi ha en onödig skråanda. Detta är riktigt. Det finns inom flera områden av handeln behov av en friare och rationellare handel. Då handeln med tobaksvaror har stor omfattning, och statliga myndigheter skydda monopoltendenser, som äro i hög grad anmärkningsvärda, torde en ändring av tobaksnämndens arbete och befogenheter ses som ett led i en fortsatt utveckling av en rationalisering av handeln över huvud taget.

Med tanke på den diskussion som fördes, när tobaksnämnden tillkom, i fråga om olika hänsyn som skulle tagas, förefaller tidpunkten att nu släppa tobakshandeln fri vara mycket lämplig. I Richard Sterners bok: "Sätt fart på priskonkurrensen" görs ett uttalande, som även är tillämpligt på tobakshandeln. Han säger där bl. a. att det är "naturligtvis av stor betydelse, även i en inflationskonjunktur, att skadliga konkurrensbegränsningar bli hävda. Vill man ordentligt röja upp i hela det snår av privatregleringar, som näringslivet är insnärjt i, är det av psykologiska skäl lämpligt att man börjar just under en utpräglad högkonjunktur. Det beror inte bara på att det då tills vidare är lättare att övervinna monopolintressenternas motstånd. Den anpassning, som kan erfordras, när konkurrensen blir mera levande, kommer i ett sådant läge till stånd på ett mera smärtfritt sätt än eljest och behöver inte vålla några sociala övergångssvårigheter, som annars inte sällan bruka befaras."

Den nuvarande högkonjunkturen omfattar både konsumtion av tobaksvaror såväl som näringsliv och sysselsättning. Kravet på en rationalisering av handeln ökar, och förutsättningar finnas för att tekniskt lösa denna fråga. Detta är till gagn för både affärsmän och konsumenter, och staten bör själv gå i spetsen, när det gäller att undanröja skråmässiga påbud. Tidpunkten för att avskaffa tobaksnämndens koncessionering av handeln med tobaksvaror synes mer än väl vara inne.

Med hänvisning till det anförda föreslås,

att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t hemställa, att instruktionen för statens tobaksnämnd måtte så ändras, att handeln med tobaksvaror blir fri och nämndens koncessionslämnande verksamhet upphör samt att enhetliga rabatter utgå till distributörerna av tobaksvaror, vilka även äga rätt att å tobaksvaror lämna återbäring till konsumenterna.

Stockholm den 24 januari 1952.

John Lundberg.